Da li moral dolazi iz čovjekove prirode ili je ?izvana nametnut

Da li je čovjekova sklonost ka moralu fitretska osobina ili je nešto izvana nametnuto? Da li ?svijet duša ili nešto drugo nameće moral

Čovjek posjeduje sklonosti, želje i porive. Što su ove pojave bliže osjetilima, to su bliže i shvatanju, kao naprimjer: potreba za ishranom, spavanjem i sl., dok ono što je označeno kao taqwa (bogobojaznost) dolazi od ustručavanja, a svako ustručavanje od privlačnih stvari jeste nametanje. Upravo je vjera donijela takve odredbe i nazvala ih taklifom – dužnostima (što potiče od riječi kulfat – jedna vrsta pritiska koji zahtijeva trpnju). Postoji jedan broj užitaka koji nas privlače i koji su prijemčivi za tijelo. Kada se nađemo u dilemi da li utoliti glad ili ne, uvijek izaberemo jelo. Između slobode i zabrane biramo slobodu. Iz ovoga slijedi da je strast jednaka slobodi, a bogobojaznost zabrani. Sukladno ovome, strasti su puno bliže čovjekovom tijelu. Iz ovako postavljene teze može se izvući zaključak: “Moral ne može biti rezultat fitreta (čovjekove prirode).” Ranije smo rekli da je čovjek lijep i da je moral trag njegovih nutarnjih stremljenja, pa je prethodna teza ustvari antiteza ovoj. Odgovor na nju je da čovjek ima dva razuma: teoretski i praktični. Spekulativni razum odgovara na suštinska pitanja poput: Ima li Boga ili ne, odakle dolazimo, zašto smo ovdje, jesmo li došli ili nas je neko doveo, da li smo slobodni ili neko upravlja nama kao i svim ostalim stvorenjima u svijetu? Odgovori na ova pitanja spadaju u domen teoretskog uma. Praktični razum, s druge strane, brine se o našim interesima: Hoću li se kandidirati za položaj, hoću li kupiti auto, izgradit ću raketu kako bih prije stigao do cilja, ili pokorit ću cio svijet. Sva današnja dostignuća u svijetu rezultat su praktičnog razuma.Praktični razum dolazi čovjeku njegovim rođenjem. Ista je stvar i sa životinjama, što znači da je ova osobina zajednička životinjama i ljudima. Za razliku od praktičnog razuma, spekulativni razum je neuhvatljiv i nije ga jednostavno definirati. Naprimjer, želja za ženidbom nije svojstvena novorođenčetu, već se vremenom razvija. I sam spekulativni razum je poput novorođenčeta koje se postepeno razvija. Moralu nas vodi upravo spekulativni razum. On je u početku veoma slabo razvijen i ako bi se u djetinjstvu našao naspram praktičnog razuma, ovaj potonji bi

nadvladao jer dijete nema sposobnost shvatanja pomoću teoretskog uma (ta sposobnost nije se u njemu još razvila). Tvrdnja da su čovjekove strasti, proistekle iz tjelesnih prohtjeva, bliže njegovoj prirodi, vrijedi samo za doba djetinjstva, ali razvojem razuma okolnosti postaju drugačije:

1) Spekulativnim razumom svjedočimo pojave u svijetu oko nas (npr. postoje ljudi koji su radi slobode svoje nacije spremni provesti godine u zatvoru).

2) Ova vrsta razuma jeste onaj centar u čovjeku koji se zadovoljava uspostavljanjem društvene pravde i uklanjanjem nasilja i nepravde. Iako ovakvi napori iziskuju žrtvu, čovjeku su lahki jer osjeća da čini nešto veliko, pa čak i ako promatrači nemaju direktne koristi od njihovih napora i žrtava, dive se njihovim djelima. Nasuprot ovome, jedan nasilnik nikada neće izazvati zadovoljstvo u narodu. Vladar koji ne rješava probleme sirotinje neće zadobiti simpatije naroda. Ovo potvrđuje da su moralne osobine dio prirode čovjeka, koji je konstruiran tako da po svojoj prirodi voli moral.

3) Razum nikada neće prihvatiti da od našeg Gospodara, koji je Apsolutna Istina, Ljepota i Svjetlo, potiče bilo šta loše u Ovom svijetu. Znalci će, naprimjer, reći: "Mi postupamo po dokazima, i ako nam neko predoči dokaz suprotan našim stavovima, mi nastojimo dati odgovor sukladno onako kako mislimo. Pa ako je naš Gospodar Lijep, onda je i ono što je On stvorio lijepo".

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ

"Ti upravi svoje lice pravoj vjeri, fitretu čovjekovom (izvorna čovjekova priroda) po kome ga je Allah stvorio, (stvorio je naše duše sklonu dobru) nema izmjene u Allahovom stvaranju."[1]

U ovom ajetu upotrebljava se izraz dini-hanif, naročita vrsta stvaranja, i čovjekov nepatvoreni fitret je potom uzoru stvoren od Boga. Ajet dalje kaže da nema kolebanja čovjeka prema njegovom fitretu. A šta je taj uzorak po kome je čovjek stvoren? Prema Kur'anu, to je čovjekova sklonost ka tevhidu i vrhunaravnim okvirima morala.

Imam Ali u Stazi Rječitosti kaže: "Svrha poslanstva jeste razvijanje spekulativnog razuma." Poslanik, s.a.v.a., kaže: "Džennet i stremljenje njemu rezultat je razuma." Iz dosada rečenog možemo zaključiti sljedeće:

Čovjekova sklonost tevhidu zapretena je u njegovu prirodu i posredstvom fitreta on stremi (1 ,Stvoritelju

Ako se fitret njeguje, čovjek će njime priskrbiti neka svojstva Stvoritelja, kao što su, (2 .naprimjer, rahmanijjet (milostivost), adalet (pravednost) itd

.Poslanikova misija je buđenje ovih svojstava i podsticanje čovjeka na izvršenje zadaće (3

Zato Allah, dž.š., kaže: *"Ko učini dobro djelo, bit će deseterostruko nagrađen"*[2], što pokazuje povezanost fitreta sa Stvoriteljem. Isto, ovo nije jedina posljedica dobrog djela. Sve ovo potvrđuje da se čovjek kreće zajedno sa Univerzumom; znači on je u harmoniji sa svim stvorenjima, a grijeh remeti tu harmoniju i on je poput plivanja uz riječnu maticu. Iz tog razloga Imam Ali kaže: "Slabosti i strasti nagomilale su se oko Vatre." Džehennem ne nudi ništa svojim .pristalicama do obmane, za razliku od Dženneta koji ne nudi nikakvu obmanu